Ariadna MIRCESCU
(Universitatea din Oradea)

Psihanaliza, componentă importantă a esteticii muzicale

Abstract: (Psychoanalysis, the Important Component of Music Aesthetics) At the end of the 19th century, when both philosophers and artists began to be concerned about studying feelings and people's states of mind, exposing them in their own works, a new science emerged, called *Psychoanalysis*. If, in the field of philosophy and psychology, the road opener in the elaboration of the theories on the study of psychoanalysis was S. Freud, regarding the art of music, the feelings and mankind moods have already been presented in Baroque and Classicism, by innovators of new genres and musical concepts such as A. Vivaldi, N.Porpora, G.F.Haendel, J. S. Bach,C.W. Gluck, J.Haydn. These themes will be fructified and amplified in the stylistic and aesthetic eras that will follow: Romanticism, Postromanticism, Impressionism, Symbolism, Expressionism, 20th Century Music, along with the evolution of music, musical language, through the vast creation of famous composers such as G. Donizetti, R. Strauss, M. P. Musorgsky, J. Brahms, G. Mahler, P.I.Ceaikovski, Al. Skriabin, C. Debussy, M. Ravel, A.Schonberg, A. Berg, A.Webern, B.Bartok. The relationship between the art of music and psychoanalysis as a science is based on several elements of real importance. The most eloquent ties are the means of artistic expression of music, more precisely its components and rhetorical formations.

Keywords: psychoanalysis, Freud, hypnosis, means of expression of musical language, rhetorical formations of music

Rezumat. La sfârşitul secolului XIX când atât filozofii cât şi artiştii au început să fie preocupaţi de studiul sentimentelor, stărilor sufleteşti ale oamenilor, expunându-le în propriile lucrări, apare o nouă ştiinţă ce se va numi *psihanaliză.* Dacă în domeniul filozofiei şi a psihologiei deschizătorul de drumuri în elaborarea teoriilor cu privire la studiul psihanalizei a fost S. Freud, în ceea ce priveşte arta muzicii, sentimentele, stările sufleteşti ale omenirii au fost redate deja în epoca barocului şi a clasicismului, de mari inovatori de noi genuri şi concepţii muzicale, cum ar fi A. Vivaldi, N. Porpora, G.Fr. Haendel, J. S. Bach, C.W.Gluck, J. Haydn. Aceste teme vor fi fructificate şi amplificate în epocile stilistico - estetice ce vor urma: Romantism, Postromantism, Impresionism, Simbolism, Expresionism, Muzica secolului XX, odată cu evoluţia muzicii, a limbajului muzical, prin vasta creaţie a unor renumiţi compozitori cum ar fi G. Donizetti, R. Strauss, M. P. Musorgsky,J. Brahms,G. Mahler, P.I.Ceaikovski, Al. Skriabin, C. Debussy, M. Ravel, A.Schonberg, A. Berg, A.Webern, B.Bartok. Legătura strânsă dintre arta muzicii şi psihanaliză ca ştiinţă are la bază mai multe elemente de o reală importanţă. Cele mai elocvente conexiuni le realizează mijloacele de expresie artistică ale muzicii, mai exact componentele şi formaţiunile retorice ale acesteia.

Cuvinte-cheie: psihanaliză, Freud, hipnoză, mijloace de expresie ale limbajului muzical, formaţiuni retorice ale muzicii

La sfârşitul secolului XIX când atât filozofii, oamenii de ştiinţă, cât şi artiştii au început să fie preocupaţi de studiul sentimentelor, stărilor sufleteşti ale oamenilor, expunându-le în propriile lucrări, apare o nouă ştiinţă ce se va numi psihanaliză. Dacă în domeniul filozofiei şi a psihologiei deschizătorul de drumuri în elaborarea teoriilor cu privire la studiul psihanalizei a fost S. Freud, în ceea ce priveşte arta muzicii, sentimentele, stările sufleteşti ale omenirii au fost redate deja în epoca Barocului şi a Clasicismului, de mari inovatori de noi genuri şi concepţii muzicale, cum ar fi A.Vivaldi, N. Porpora,G.F.

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)

Haendel, J. S. Bach, C.W. Gluck, J.Haydn. Aceste teme vor fi fructificate şi amplificate în epocile stilistico-estetice ce vor urma: Romantism, Postromantism, Impresionism, Simbolism, Expresionism, Muzica secolului XX, odată cu evoluţia muzicii, a limbajului muzical, prin vasta creaţie a unor renumiţi compozitori precum G. Donizetti, R. Strauss, M. P. Musorgsky,J. Brahms,G. Mahler, P.I. Ceaikovski, Al.Skriabin, C. Debussy, M. Ravel, A. Schonberg, A. Berg, A.Webern, B. Bartok.

Primele cercetări în domeniul psihanalizei le-a făcut Dr. Joseph Breuer din Viena; cercetările sale privind pacienta de 21 de ani(care prezenta simptome ale unei nevroze severe), au apărut publicate în lucrarea Studii despre isterie în 1895(Breuer şi Freud). În acest caz Breuer a utilizat metoda de tratament prin hipnoză, ceea ce a dus la descoperirea originii afecţiunilor psihologice de care suferea pacienta. Prin studierea acestui caz, medicul a inventat tratarea cathartică sub hipnoză, studiată mai amănunțit, în 1895, alături de Freud. Michel Charcot, profesor la clinica de boli ale sistemului nervos, a stabilit în anul 1892, stările nervoase determinate de hipnotizarea istericilor: *letargia, catalepsia, somnambulismul*. *Charcot* a fost adeptul tratamentului prin hipnoză, elaborând numeroase teorii şi publicând o serie de lucrări cu referinţă la tratarea istericilor prin această metodă (teoriile sale au fost susţinute de germanul *Moebius*).

Cel care contrazice aceste teorii este reprezentantul *Şcolii de la Nancy*, psihiatrul *Bernheim*. Urmându-l pe francezul *Pierre Janet*, susţine ideea cum că hipnoza cu cele trei faze ale ei, este o *hipnoză de cultură*, reușind să aibă câştig de cauză. Studiile lui Freud asupra psihanalizei, relatările sale despre această ştiinţă în mod detaliat apar în lucrările *Interpretarea viselor* (unde şi-a elaborat teoriile asupra viselor - ce sunt realizări halucinatorii ale unor dorințe refulate, prezente din prima copilărie), *Studii asupra isteriei*, *Trei eseuri despre sexualitate* (în concepţia lui Freud sexualitatea şi refulările sexuale stau la baza nevrozelor, a isteriilor şi a problemelor psihice în general; impulsurile instinctuale sunt provocate de stimuli externi, ori ies la iveală spontan din interiorul fiecărei persoane).

Prin studiile sale, psihanalistul *S. Freud* a elaborat anumite teorii asupra complexului lui *Oedip* (ce se referă la agresivitatea băieţilor ajunşi la vârsta de 4-5 ani, declanşată asupra tatălui - fapt datorat dorinţei copilului de a dobândi o posesivitate exclusivă asupra mamei); asupra *Narcisismului*, boala psihică prin care subiectul este îndrăgostit de propria-i persoană. În urma elaborării acestor două teorii, psihanalistul a împărţit aparatul psihic pe trei niveluri: *Eu, Sine, Supraeu.*

În concepţia sa, *Sinele* conţine tot ceea ce este moştenit, prezent la naştere, fiind primitiv, neorganizat şi afectiv; *Eul* este delimitat ca fiind parte a psihicului ce reprezintă conştiinţa, utilizând raţiunea şi capacitatea de a răspunde rapid la stimulii interni şi externi, în timp ce *Supraeul* îşi are originile în criticile parentale. *Agresivitatea*, *depresia*, respectiv *paranoia*, sunt trei afecţiuni psihice, asupra cărora *Freud* a considerat că trebuie să se oprească mai amănunţit. Studiindu-le cu multă atenţie şi minuţiozitate psihanalistul a dat naştere unor noi teorii.

În ceea ce priveşte *agresivitatea*, teoria freudiană susţine ideea cum că aceasta are o dublă redirecţionare: pe de o parte pulsiunea morţii a subiectului este orientată înspre exterior sub formă de agresiune, împotriva stimulilor nedoriţi din lumea exterioară, iar pe de alta, aceasta este orientată înspre interior, manifestându-se ca sentiment de vinovăţie asupra propriei persoane.

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)

În teoria freudiană, *melancolia* este starea psihică ce stă la baza *depresiei*; aşadar persoanele melancolice ajung să regreseze la un nivel primitiv al dezvoltării afective, sau nu reuşesc să depăşească vreodată acest stadiu. În teoria sa, Freud spune că aceste persoane vulnerabile nu sunt capabile de a accepta critica sau mustrarea, ele fiind însetate de aprobare şi apreciere.

A treia afecţiune mintală studiată de psihanalist şi anume *paranoia*, se referă la dezvoltarea sentimentului de persecuţie a individului, care se simte în permanenţă urmărit, atacat, otrăvit, sau sabotat de către alţi indivizi.

Dacă psihanalişti cum ar fi *J. Breuer, Pierre Janet, Charcot* sau *Bleur* susţin şi dezvoltă teoriile freudiene, nu putem spune acelaşi lucru despre *Adler* şi *Jung*, cei care au adus primele abandonuri asupra acestor idei. *Adler* aduce noi teorii asupra rolului *agresiunii* în detrimentul *sexualităţii* şi al *Eului* în detrimentul *inconştientului*. Al doilea abandon al teoriilor freudiene este cel a lui *Jung*, care cu preocupările morale şi religioase, elaborează teorii ale *inconştientului colectiv* împotriva *inconştientului individual*, dând naştere unei interpretări simbolice a complexului lui Oedip, împotriva interpretării sexuale. Dar acestor abandonuri le-au ţinut piept discipolii lui Freud-*Ernest Jones*, *Karl Abraham*, respectiv *Sandor Ferenczi*, prin fortificarea şi dezvoltarea teoriilor marelui psihanalist (teorii asupra conştientului, inconştientului, complexului lui Oedip, teoriei sexualităţii şi a aparatului psihic cu cele trei straturi) .

Etapa empirică a investigării psihanalitice prezintă metodele de investigare psihanalitică-*hipnoza*, *metoda asocierii libere şi a transferului*, respectiv *visul*. *Hipnoza şi asocierea liberă* sunt metode ce au luat naştere datorită teoriilor freudiene. Ambele metode cereau pacientului să stea întins pe canapea, psihanalistul stând la căpătâiul său fără a putea fi văzut, îndemnând subiectul să-şi amintească de anumite evenimente, traume. În cazul asocierii libere psihanalistul renunţă la hipnotizare sau la metoda apăsării pe frunte a individului, pentru a-l îndemna să-şi amintească de aceste traume.

Tratamentul prin *metoda asocierii libere* determină pacientul să exprime prin cuvinte, fără să ascundă anumite lucruri, toate gândurile şi trăirile sale, învăţând să folosească psihanaliza ca mijloc de a se înţelege mai bine pe sine. Această schimbare radicală a tehnicii de investigare a avut o amprentă puternică atât asupra psihanalizei cât şi asupra diferitelor forme de psihoterapie.

Metoda asocierii libere se află în strânsă legătură cu ***visele***, deoarece pacientul aflându-se în poziţia culcată pe canapea, este foarte mare probabilitatea ca uneori acesta să-i relateze psihanalistului visele sale, ce au de multe ori un caracter tulburător. Teoriile freudiene asupra viselor au fost publicate în lucrarea sa numită *Interpretarea viselor* şi susţin ideea cum ar fi că visul este o activitate a omului adormit, prin care Eul îşi prezintă dorinţa de a dormi, căutând să reducă factorii care tind să-l trezească pe cel care doarme.

Transferul este o altă metodă de investigare ce derivă din cea a asociaţiei libere. La început acesta avea rolul de a determina subiectul să relateze atitudini, întâmplări legate de anumite personaje din trecutul său, de obicei de părinţi, dar luând amploare, procesul a ajuns să includă întreaga atitudine afectivă a pacientului faţă de analist.

Etapa modernă a ştiinţei psihanalizei evidenţiează numele unor personalităţi precum *S. Randa, F. Alexander, Frieda Fromm, soţii Balint, R. Spitz, E. Erikson, S. Bernfeld, W. Reich, E. Fromm, R. D. Laing, J. P. Sarte* precum şi alţi reprezentanţi

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)

iluştrii care au elaborat noi teorii asupra psihanalizei sau le-au dezvoltat pe cele freudiene *(Henry Ey, Humprhey, Zlate, Mansell, Anthony Marcel, Bernard Baars, Marcel Kinsbourne, Daniel Dennet, Nisbett şi Wilson, Newell şi Simon, Edelman, Turing, Boden, Searle, Daniel Lagache, Jacques Lacan, Didier Anzieu, Francoise Dalto, Stanislav Groff, Frances Vaughan)***.**

Psihanaliza contemporană traversează o perioadă dificilă, în ultimii ani apărând terapii concurente, care pretind că obţin rezultate de vindecare mai bune într-un interval mai scurt. În epoca modernă, epoca angoasei, psihanaliza devine o preocupare la modă, ceea ce determină mulţi indivizi să apeleze la ea pentru a evita necesitatea de a lua decizii, de a-şi asuma anumite riscuri. *Erick Fromm*, spune că motivul principal al crizei psihanalizei constă în transformarea ştiinţei dintr-o teorie radicală, într-una conformistă; puţin câte puţin ea şi-a pierdut radicalitatea, începând să stagneze, ba chiar să se retragă în conformism şi în căutarea respectabilităţii.

Unul din factorii care au determinat acest conformism o constituie pleiada de psihanalişti care încercând să dezvolte teoriile lui Freud, a acceptat să dezvolte anumite teorii care sunt mai accesibile societăţii de consum. Dar pe lângă aceşti adaptaţi ai societăţii moderne, apar psihanalişti care contribuie la înnoirea teoriei şi a terapeuticii, cum ar fi**:** *S. Rado, F. Alexander, Frieda Fromm-Reichman, soţii Balint, R. Spitz, E . Erikson.* Psihanaliştii radicali cum ar fi *S. Bernfeld şi W. Reich, E. Fromm, R. D. Laing, J. P. Sarte, O. Brown, Max Horkheimer şi Theodor W. Adorno* dezvoltă teoria lui *Freud*.

Legătura strânsă dintre arta muzicii şi psihanaliză ca ştiinţă are la bază mai multe elemente de o importanţă reală . Cele mai elocvente legături le realizează mijloacele de expresie artistică ale muzicii, mai exact componentele şi formaţiunile retorice ale acesteia. Dintre aceste formaţiuni retorice, *comparaţia muzicală* este cea mai în măsură să realizeze aceste legături.

Comparând schema triunghiulară a funcţionării comparaţiei muzicale şi schema acţionării visului după Freud, putem observa faptul că cele două parcurg aceleaşi trepte: *gradul 0 - condensare*, *abatere - deplasare*, *interpretare - interpretare*. Dacă în cazul comparaţiei interpretarea este blocată parţial sau integral, pentru a produce un efect mai puţin aşteptat, Freud susţine ideea că visul oricât de superficial ar fi, necesită o interpretare. În lucrarea *Interpretarea viselor*, *Freud* vorbeşte despre studierea asocierii ideilor celui ce visează, cu diferite fragmente ale visului, fragmentarea visului ajutând la eliminarea semnificaţiei sale aparente şi elaborarea sa secundară - interpretarea.

Perspectivele psihanalizei în epocile stilistico-estetice ale istoriei muzicii. În epoca *Barocului*, în care limbajul muzical şi tiparul acestuia suferă modificări se remarcă compozitori cum ar fi: *Antonio Vivaldi, N. Porpora,* ori *G.F. Haendel, J. S. Bach* care prin lucrările proprii caracterizate de un *dramatism* profund vor reuşi să deschidă drumul înspre genul care va lua naştere în anii ce vor urma ”*drama per musica*”. *Antonio Vivaldi* şi *Georg Friedrich Haendel* sunt inovatorii operei cu subiect istoric sau dramatic în Italia respectiv Germania. Cea mai valoroasă lucrare a lui *Vivaldi* este opera cu subiect istoric *Scandenberg*, în timp ce operele *Almira*, *Amadigi*, *Radamista*, *Atalanta*, *Arminis*, *Giustino*, *Berenice*, duc faima lui *Haendel* în întreaga Europă. *J. S. Bach* se remarcă prin cele două lucrări religioase *Matthaus Passion* şi

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)

Johannes Passion, respectiv *Marea missă*, ce sunt inundate de un umanism profund, auditoriul sesizând în permanenţă freamătul unei drame umane.

C.W.Gluck este compozitorul ce se remarcă prin opera *Alceste*, conturată în jurul unei teme dramatice şi anume cea a sacrificiului vieţii în numele iubirii. Compozitorul conturează lirica muzicală, căutând o fuziune între muzică, poezie şi ritm dramatic, tinzând spre realizarea dramei muzicale. Prin lucrarea *Creaţiunea*, *J. Haydn* este cel care prezintă nebulozitatea în care au avut loc acţiunile creației divine, un tablou realizat printr-o continuă lipsă de coeziune a muzicii, prin frânturi melodice, prin sensuri tonale ambigue.

În comparaţie cu predecesorii lor, romanticii respectiv postromanticii fac abstracţie de echilibrul perfect dintre conţinutul de idei şi formă. Cu toate că aceşti compozitori îşi exprimă revolta şi dorinţa de eliberare, ei îşi caută refugiul într-o muzică liniştitoare, prin intermediul căreia se pot elibera de problemele personale şi cele cotidiene. În creaţia lor, comparabilă cu o poveste se remarcă fuziunea dintre real şi fantastic, respectiv dintre elementele naturii şi ale folclorului popular. Compozitori precum *G. Donizetti* (*Lucia di Lamermour*)**,** *R. Strauss* (*Cavalerul Rozelor*), *M. P. Musorgski (Boris Godunov), J. Brahms, A. Bruckner (prin creaţia sinfonică), G. Mahler, P.I. Ceaikovski* (*Sinfonia Patetica*), *Al. Skriabin*, utilizând elemente simbolice la nivelul limbajului muzical şi celui orchestral, au oferit atenţie deosebită sentimentelor, pasiunilor, evocând stările sufleteşti ale personajelor.

Impresionismul, *Simbolismul* respectiv *Expresionismul* aduc înnoiri remarcabile în arta muzicii. Compozitorii impresionişti cum ar fi *C. Debussy* şi *M. Ravel* aduc o sonoritate caldă limbajului muzical prin utilizarea instrumentelor de suflat din lemn şi a harpei, care sunt perfecte în redarea expresiei reţinute, interiorizate şi subtile, prezente în lucrările lor - *Pelleas şi Melisande –C. Debussy* şi *Ora Spaniolă*, *Bolero*, *Vals–M. Ravel*.

La polul opus se află compozitorii expresionişti, ale căror lucrări vor fi dominate de sentimentul neliniştii, spaimei, deprimării, însingurării şi a zbuciumului. În această epocă se remarcă compozitori precum *A. Schonberg* cu lucrarea *Pierrot Lunaire* - lucrare cu temă psihodramatică, fiind o poezie pe fond muzical; compozitorul vienez *Alban Berg* care prin lucrarea *Wozzeck*, ajută în mod considerabil la depăşirea crizei operei, respectiv *A. Webern*, cel care este elaboratorul teoriei succesiunii a douăsprezece sunete, alese după un sistem precis care leagă dezvoltarea întregii compoziţii.

De-a lungul timpului filozofi precum *Schopenhauer, Nietzsche, Bergson, V. Iankielevici, Adorno* îşi elaborează concepţiile asupra artei muzicii în scrierile proprii. Părerile diferite, respectiv ideile vaste ale acestora duc la apariţia unor discuţii ample asupra acestei arte care la început a fost considerată *Cenuşăreasa Artelor*, mai apoi datorită înnoirilor şi reformelor care i s-au atribuit s-a bucurat de respectul lumii întregi.

Bibliografie

Brumaru, A. 1972. *Vârstele Euterpei. Clasicismul*, Bucureşti: Editura Muzicală.

Brumariu, L. 1996. *Istoria muzicii universale*. Bucureşti: Editura Fundaţiei România de Mâine.

Brumariu, L. 1995. *Romantismul muzical*. Bucureşti: Editura Fundaţiei România de Mâine.

Bughici, D. 1978. *Dicţionar de genuri şi forme muzicale*. Bucureşti: Editura Muzicală.

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)

Chartier, J. P. 1999. *Introducere în psihanaliză.* Editura Iri.

Constantinescu, G. 1979. *Romantismul în prima jumătate a secolului XIX*. Bucureşti: Editura Conservatorul Ciprian Porumbescu.

Enăchescu, C. 1999. *Tratat de psihanaliză şi psihoterapie*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Freud, S. 1991. *Interpretarea viselor*. Bucureşti: Editura Măiastra.

Freud, S. 1992. *Introducere în psihanaliză*. *Prelegeri de psihanaliză, Psihopatologia vieţii cotidiene*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică.

Freud, S. 2000. *Eseuri de psihanaliză aplicată*. Bucureşti: Editura Trei.

Jung, C. G. 1996. *Personalitate şi transfer*. Bucureşti: Editura Teora.

Minulescu, M. 2001. *Introducere în analiza jungiană.* Bucureşti: Editura Trei.

Stoianov, C. 2000. *Repere în neoclasicismul muzical românesc*. Bucureşti: Editura Fundaţiei România de Mâine.

Ştefănescu, I. 1996-1997-1998-2000. *O istorie a muzicii universale*. Vol. 1-2-3-4. Editura Fundaţiei Culturale Române.

BDD-A31408
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:15 UTC)